

ILLÉS JÓZSEF

1902-től a magyar alkotmány- és jogtörténet egyetemi tanára, 1914-től rendkívüli egyetemi tanár, 1917-től nyilvános rendes egyetemi tanár 1944-ig. Az MTA 1915-ben levelező, 1936-ban rendes tagjává választotta.

Munkái máig kiindulópontjai a magyar középkori magánjogtörténetnek.

1871. november 10-én Huszton született. A szatmári királyi Katonai Gimnáziumban, majd a pesti Piarista Gimnáziumban tanult, és az itt tett érettségi után a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karát végezte el. Ezt követően egyéves állami ösztöndíjjal külföldi tanulmányutat tett: Berlinben Gierke mellett dolgozhatott, Párizsban Esmein szemináriumát hallgatta, tanult Lipszében és Londonban is.

Hajnik Imre tanítványának vallotta magát; a tőle tanult pozitívista szellemben, módszeres adatgyűjtéssel, de a Hajnik-féle közjogi iskola irányultságával szakítva, a középkori magyar magánjog történetének megírását tűzte ki tudományos célul.

Magánjogtörténetünk teljesebb feldolgozásában aktív közéleti szereplése és igazságügy-minisztériumi szolgálata is akadályozták.

1896-ban mint törvényszéki joggyakornok került az igazságügy-minisztériumba, ahol 14 évig a Törvényelőkészítő Osztály előadója, három évig a Közjog-Nemzetközi Jogi Osztály főnökhelyettese. Ez idő alatt volt törvényszéki jegyző, minisztériumi fogalmazó, törvényszéki bíró, majd táblai bíró is.

Rövid megszakítással 26 évig mint országgyűlési, illetve nemzetgyűlési képviselő vett részt a politikai életben; a képviselőháznak jogtörténeti, közjogi szakértője volt, később Közjogi Bizottságának elnöke. Közéleti tevékenységét az 1945 után megjelent szakirodalom reakciónak ítéli.

Történetírói munkásságáról szólva azonban el nem hallgatható, hogy Illés József tudományos munkáival a magyar magánjogi kutatások módszeres megindítója lett. Tanítványa és méltatója, Degré Alajos szerint a jogtörténetet elsősorban a jogtudományok pedagógiai stúdiumának tekintette. Célja a tételes jog történeti fejlődésének láttatása volt; elsődlegesen dogmatikai szempontokat tartott szem előtt.

1910-ben megjelent és az ellenforradalmi korszak végéig használt tankönyve, a „Bevezetés a magyar jog történetébe” – Degré Alajossal szólván – inkább pedagógiai jelentőségű. Részletesen foglalkozik benne Werbőczivel, kiemeli a Hármaskönyv magánjogi jelentőségét.

Tudományos munkássága kiemelkedő útjelzői a középkori magyar magánjog történetét bemutató monográfiák. Ezekben az oklevelekből gyűjtött adatait, eredményeit összevetette a nyugat-európai és kánonjogi adatokkal, megállapításokkal, hatásukat is figyelembe véve építette fel elképzelését a magyar jog fejlődéséről.

Jelentősebb monográfiái *Árpád-kori magánjogtörténetünkről*:

– „Magyar házassági és vagyonjog az Árpádok korában.” 1900. – „Magyar szerződési jog az Árpádok korában.” 1901. – „Törvényes öröklés rendje az Árpádok korában.” 1904. – „Öröklés a női vagyonban az Árpádok korában.” 1906.

Munkái társadalomtörténetünket is gazdagították. Közjogtörténeti tanulmányai – amelyeket a magánjogiak „melléktermékeinek” tekintenek – számos új eredményt hoztak történetírásunkba. (Így: a szláv hatás a vármegyék eredeténél, a gazdasági tényezők jogalakító szerepének hangsúlyozása stb.) Közgazdaság-történeti munkái közül említésre méltó: az 1900-ban született „Anjou-kori társadalom és adózás”, „A magyar társadalom és állam szervezete a honfoglaláskor” (1908), „A jobbágyság társadalmi és jogi helyzetének megalakulása” (1908), „A jogtörténeti kutatás módszertani követelményei és a vármegyék eredete” (1912). Több munkájában foglalkozott még a Quadripartitummal, írt a magyar címer történetéről (1911), az Intelmekről. Műveinek teljes bibliográfiája az Eckhart Ferenc–Degré Alajos (mindketten tanítványai voltak) szerkesztésében megjelent „Emlékkönyv Illés József tanári működésének 40. évfordulójára.” (Bp. 1942. 612–618.) c. kötetben található. A Századok 1944. évfolyamának 1–3. számában Degré Alajos megemlékezését olvashatjuk az Illés vezette jogtörténeti szeminárium működéséről (1928–34), ugyancsak ő írt beszámolót, melyben Illés tanári tevékenységébe nyerhetünk betekintést.

Szabó Mária